

Hipoteka na brodu u hrvatskom pomorskom pravu

Hlača, Vinko

Source / Izvornik: **Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2006, 27, 849 - 869**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:118:570094>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

PRAVI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

HIPOTEKA NA BRODU U HRVATSKOM POMORSKOM PRAVU

Dr. sc. Vinko Hlača,
redoviti profesor u mirovini
Rijeka

UDK: 347.798(497.5)(094.5)
Ur.: 9. rujna 2005.
Pr.: 5. prosinca 2005.
Pregledni znanstveni članak

U uvodnom dijelu rada autor prikazuje povijesni razvoj hipoteke na brodu, uvođenjem toga pravnog instituta u hrvatsko pomorsko pravo s predloženom Osnovom pomorskog zakonika Ugarske 1909. godine, s uredbama o stvarnim pravima na brodu 1939. godine i Zakonom o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi 1978. godine te napokon, donošenjem Pomorskog zakonika Republike Hrvatske 1994. godine i njegove novele 2004. godine. Slijedeći zakonsku regulativu naročito kroz odredbe novog Pomorskog zakonika iz 2004. godine autor obrađuje pravni institut hipoteke na brodu, tumačeći njegovu zakonsku definiciju, ugovornu i sudsku hipoteku, te odredbe o prostiranju i prestanku hipoteke. U završnom dijelu rada autor analizira hipotekarnog vjerovnika i obveze hipotekarnog dužnika, te njihove međusobne odnose u knjižnom režimu koji za hipoteku na brodu propisuje zakon putem upisa u upisnike brodova, čije vođenje i postupak upisa opisuje u zaključnom osvrtu.

Ključne riječi: *hipoteka na brodu, ovlaštenja, prostiranje, prestanak.*

1. Povijesni razvoj instituta hipoteke na brodu

Brodarstvo i brodogradnja u ekonomskim i financijskim uvjetima koji dominiraju svjetskim gospodarstvom ovisni su o dobivanju dugoročnih kredita većih iznosa za uspješno obavljanje djelatnosti prijevoza morem brodovima ili izgradnje brodova koji te prijevoze vrše. Takvo kreditiranje brodarskih kompanija koje se bave pomorskim prijevozima robe i putnika ili brodogradilišta u kojima se grade i popravljaju ili prepravljaju brodovi bilo bi rizično za kreditore bez odgovarajućeg jamstva da će njihovi krediti biti vraćeni i naplaćeni od kreditnog dužnika. Kreditni dužnici su brodari i brodograditelji koji takvo jamstvo pružaju kreditnim vjerovnicima davanjem broda u zalog ili osnivanjem založnog prava odnosno hipoteke na brodu.

Hipoteka na brodu je pravni institut koji u hrvatsko pomorsko pravo ulazi putem zakona koji ga uvode u pomorsko gospodarstvo početkom dvadesetog stoljeća kao stvarnopravno jamstvo na brodu radi zaštite dugoročnih kredita. Uvođenje toga instituta u hrvatsko pomorsko pravo je započeto s Osnovom pomorskog zakonika iz 1909. godine koji je izradio prof. Nagy za ugarsko ministarstvo pravosuđa, čije donošenje i provođenje sprječava Prvi svjetski rat.¹

Za vrijeme Kraljevine Jugoslavije pripremala se kodifikacija pomorskog prava, pa je izrađena Osnova pomorskog trgovačkog zakona koja je 1937. godine upućena u zakonodavnu proceduru. No, predložena Osnova nije postala zakonom, ali njezine odredbe o pomorskoj hipoteci i privilegijima usvaja Uredba sa zakonskom snagom o stvarnim pravima na brodu i pomorskim privilegijima donesena 1939. godine. Za provođenje ove Uredbe tijekom 1940. godine stupile su na snagu tri prateće uredbe: o upisima stvarnih prava na brodu, o ustrojstvu upisnika brodova i o izvršenju, osiguranju i privremenim naredbama na brodu.

Uredba iz 1939. godine prihvaća rješenja za hipoteku na brodu Međunarodne konvencije o izjednačenju nekih pravila o pomorskim privilegijima i hipotekama iz 1926. godine, kojoj je bio cilj ojačati hipoteke na brodu i međunarodni položaj hipotekarnog vjerovnika te poboljšanje uvjeta međunarodnog kreditnog financiranja brodova u gradnji i plovidbi. Tom cilju trebala je dodatno doprinijeti nova Međunarodna konvencija o izjednačenju nekih pravila o pomorskim privilegijima i hipotekama iz 1967. godine, koja je u svojoj stilizaciji mnogo određenija u definiranju hipoteke i predstavlja napredak prema Konvenciji iz 1926. godine, no svejedno nije stupila na snagu.

Konvencija iz 1967. godine nije stupila na snagu zbog nedovoljnog broja ratifikacija te nije postigla očekivani uspjeh, što je bilo razlogom nove unifikacije propisa o pomorskim privilegijima i hipotekama, koju je prema dogovoru tajništva UNCTADA-a i IMO-a trebala pripremiti zajednička međuvladina grupa stručnjaka osnovana 1986. godine. Njezin zadatak je bio revidiranje postojećih međunarodnih konvencija o pomorskim privilegijima i hipotekama zajedno sa srodnim postupcima izvršenja te da razmotri mogućnost osnivanja međunarodnog upisnika brodova.² Rezultat višegodišnjeg rada ove grupe bio je novi Nacrt konvencije o pomorskim privilegijima i hipotekama koji je usvojen 1993. godine.

Izglasana nova Međunarodna konvencija o pomorskim privilegijima i hipotekama u Ženevi 1993. godine rezultat je nastojanja da se pronađu kompromisna rješenja u međunarodnoj zajednici, unaprijede i poboljšaju uvjeti za financiranje, eksploatacije, nabave i prodaje brodova te otklone razlike između kontinentalnog i angloameričkog sustava hipoteka i privilegija na brodovima. U tom se smislu u Konvenciji ističe da red prvenstva upisanih mortgagea, hipoteka

¹ Velimir Filipović: Stvarnopravna jamstva na brodu, Savjetovanje o stvarnopravnim i obveznopravnim jamstvima na brodu, Udruženje za pravo osiguranja u SR Hrvatskoj, Pula, 1988., str. 21.

² Loc.cit.

i tereta među njima i njihov učinak prema trećima određuje pravo države upisa broda, a za postupak prisilnog izvršenja bit će mjerodavno pravo države u kojoj se provodi izvršenje.³

Pravni institut hipoteke na brodu kako ga uređuju propisi Uredbe o stvarnim pravima na brodu iz 1939. godine i pratećih joj uredbi, primjenjivani kao pravna pravila u Hrvatskoj nakon Drugog svjetskog rata, na identičan način regulira Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi od 1978. godine iz bivše Jugoslavije, koji se u Hrvatskoj primjenjivao temeljem Zakona o preuzimanju saveznih zakona u oblastima pomorske i unutarnje plovidbe. Također su sa Zakonom o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi prihvaćene u našem pravu neke odredbe o hipoteci iz Konvencije od 1926. i 1967. koje kod nas nisu ratificirane.

Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi definira hipoteku kao pravo prema kojem je vjerovnik ovlašten namiriti se iz prodajne cijene broda ostvarene sudskom prodajom. Hipoteka se u ovom Zakonu uređuje pod nazivom "ugovorno založno pravo" umjesto tradicionalnog naziva "hipoteka", koji po shvaćanju tadašnjeg zakonodavca nije bio u skladu s društvenim vlasništvom na brodovima. No, bez obzira na ove nazive u zakonu se detaljno uređuje institut hipoteke, osnovna obilježja i sadržaj hipoteke, njezino prostiranje i prestanak, postupak upisa brodova u upisnike kojima je obuhvaćen i upis hipoteke.⁴ Takvo pravno stanje i uređenje u pitanjima hipoteke na brodu vrijedilo je do stupanja na snagu Pomorskog zakonika Republike Hrvatske 1994. godine.

Cijeli sustav hrvatskog pomorskog prava temelji se na odredbama Pomorskog zakonika iz 1994., koje su obuhvaćene velikim brojem od 1055 zakonskih članaka raspoređenih u dvanaest dijelova, od kojih se šesti dio odnosi na stvarna prava među kojima je i hipoteka na brodu.⁵ U šestom dijelu materiju stvarnih prava uređuju propisi svrstani u tri glave, tako da se u glavi I. govori o pravu vlasništva, u glavi II. o založnim pravima na brodu (hipoteka i privilegiji), a u glavi III. o postupku za upisivanje u upisnike brodova.

Kako je već rečeno Pomorski zakonik je ukinuo naziv "ugovorno založno pravo" za hipoteku i vratio ovom institutu njegov tradicionalni naziv "hipoteka na brodu", koji upućuje na to da se radi o zalogu stvari bez predaje založene stvari u posjed zalogoprimatelju.⁶ Dapače, izraz "hipoteka" jedino je ispravan i moguć, jer prema Zakoniku hipoteka nastaje na temelju ugovora i sudske odluke u kojem slučaju se radi o sudskoj hipoteci. Prema tome, izraz "hipoteka" je odgovarajući kako za hipoteku na brodu koja nastaje ugovorom (ugovorna hipoteka), tako i za hipoteku koja može nastati presudom suda (sudska hipoteka).

³ Ivo Grabovac: *Hrvatsko pomorsko pravo i međunarodne konvencije*, Književni krug, Split, 1995., str. 57.

⁴ Gordan Stanković: *Pomorski privilegiji i hipoteke te pravci razvitka na međunarodnom polju*, doktorski rad, Sveučilište u Splitu, Pravni fakultet, Rijeka, 1996., str. 264.

⁵ *Pomorski zakonik* objavljen je u *Narodnim novinama* br. 17/1994.

⁶ Gordan Stanković, *ibidem*, str. 268.

Budući da je hipoteka na brodu stvarnopravno jamstvo za dugoročne kredite broda, ona djeluje prema svima čim se upiše u upisnik brodova. Za upis ugovorne hipoteke temelj je ugovor, a za upis sudske hipoteke sudska odluka. Izraz "hipoteka" jednako pokriva jednu i drugu hipoteku na prikladan način, što se nije radilo u slučaju izraza "ugovorno založno pravo".⁷ Posebno za strane ulagače u brodove i njihove kreditore izraz "hipoteka na brodu" je mnogo jasniji i određeniji nego izraz "ugovorno založno pravo", kojega je ukinuo Pomorski zakonik iz 1994. i uveo u hrvatsko pomorsko pravo institut hipoteke na brodu općepoznat cijelom svijetu u pomorskom gospodarstvu.

Za ugovornu hipoteku Zakonik dopušta da založni vjerovnik namiri svoju dospjelu nepodmirenu tražbinu iskorištavanjem broda. Ovlaštenje založnog vjerovnika da iskorištava brod založnog dužnika sve dok njegov dug vjerovniku ne bude isplaćen, mora biti sadržano u ugovoru o hipoteci i propisano njegovim odredbama. Brod opterećen hipotekom mora biti upisan u upisnik brodova, kao i sama hipoteka na brodu koja prati brod bez obzira na promjenu vlasnika broda, njegova korisnika ili posjednika odnosno brodaru koji brod iskorištava. Svakako, za sve ove upise u upisnik brodova, kao i za prvi upis hipoteke na brodu temelj je ugovor o hipoteci kojega prilikom osnivanja hipoteke zaključuju hipotekarni vjerovnik i hipotekarni dužnik.

2. Hipoteka na brodu u Pomorskom zakoniku 2004.

2.1. Uvodne napomene i opaske

Dio peti Pomorskog zakonika iz 2004. regulira stvarna prava na brodu.⁸ U ovome dijelu Zakonika Glava I. sadrži propise koji reguliraju pravo vlasništva (članci 208.-218.), Glava II. propise koji uređuju založna prava, hipoteku na brodu i privilegije na brodu (članci 219.-240.) i Glava III. u kojoj se propisuje postupak za upisivanje u upisnike brodova (članci 253.-384.). Ista materija i građa instituta hipoteke na brodu i drugih stvarnih prava pod identičnim naslovima nalazi se u "starom" Pomorskom zakoniku iz 1994. iz kojega je gotovo u cijelom, skoro neizmijenjenom sadržaju propisa, preuzeta u "novom" Pomorskom zakoniku iz 2004. (dalje: Zakonik). Izmjene i dopune propisa koji se odnose na institut hipoteke na brodu učinjene su u nastojanju da se pravno uređenje ovoga instituta u hrvatskom pravu što više približi uređenju instituta mortgagea u anglosaksonskom pravu, koji se u suvremenoj pomorskoj praksi široko primjenjuje s obzirom na mogućnost namirenja tražbine hipotekarnog vjerovnika iskorištavanjem broda.⁹

⁷ Loc. cit.

⁸ Novi Pomorski zakonik objavljen je u Narodnim novinama broj 181/2004., 21. prosinca 2004. i stupio je na snagu osmoga dana od objave.

⁹ Hrvoje Kačić, *Deposicija kao atribut ugovornog založnog prava*, *Uporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja*, 100/1983., str. 163.

Pravi motiv za uređenje instituta hipoteke slično uređenju instituta mortgagea bio je u primjeni tog instituta, koji bi olakšao hrvatskim brodarima ishođenje dugoročnih kredita uz zalaganje brodova pod hrvatskom zastavom, koje bi strani kreditori mogli iskorištavati ili prodati za namirenje svojih hipotekarnih tražbina. Razlika u pogledu namirenja vjerovnikovih tražbina između mortgagea i hipoteke bila je upravo vjerovnikova ovlast na privatnu prodaju broda, koju institut mortgagea pruža vjerovniku, a institut hipoteke ne pruža.

Prikazana razlika između hipoteke i mortgagea prema Pomorskom zakoniku iz 1994. godine briše se u novom Pomorskom zakoniku. Prema novom Zakoniku hipotekarni vjerovnik je ovlašten namiriti svoju tražbinu izvansudskom prodajom broda i uzimanjem broda u posjed ili iskorištavanjem broda, što su ovlasti vjerovnika predviđene institutom mortgagea.

Sada proširene ovlasti hipotekarnog vjerovnika u hipoteci izviru iz zakona, a ne iz ugovora kao prema prijašnjem Pomorskom zakoniku. Namirenje tražbine vjerovnika iskorištavanjem broda nije bila ovlast utemeljena po samom zakonu, nego je ta ovlast vjerovnika postojala samo ako je to bilo predviđeno ugovorom o hipoteci.

Prema novom Zakoniku vjerovnik je ovlašten namiriti svoju tražbinu iz prodajne cijene broda ostvarene sudskom prodajom ili izvansudskom prodajom ili uzimanjem broda u posjed i iskorištavanjem broda. Neke od ovih vjerovnikovih ovlasti kao iskorištavanje broda ugovorne strane mogu isključiti ugovorom o hipoteci, dok su se po prijašnjim propisima zasnivale baš ugovorom. Sada su to zakonske ovlasti koje proizlaze iz samoga zakona, a ne iz ugovora, o čemu će kasnije biti riječi.

Predložena rješenja o založnim pravima na brodu u novom Zakoniku usklađivana su sa suvremenijim rješenjima iz konvencija, npr. Međunarodne konvencije o pomorskim privilegijima i hipotekama iz 1993. godine. U obrazloženju prijedloga novog Pomorskog zakonika ističe se da je veći dio predloženih novih rješenja u sustavu stvarnih prava rezultat nastojanja stvaranja pravnog režima koji će omogućiti hrvatskoj trgovačkoj floti poslovati po svjetskim standardima pod kojima posluje većina svjetskih trgovačkih flota s čijom se konkurencijom hrvatska flota mora suočiti. S druge strane, ističe se u prijedlogu, imajući na umu da o sustavu stvarnih prava na brodu – hipoteke i drugih – ovisi zanimanje financijskog kapitala za ulaganje u gradnju brodova, a time i razvoj hrvatske trgovačke flote, predložene izmjene Zakonika imaju za cilj jačanje uloge pomorske hipoteke, te njezinu prihvatljivost u okviru svjetskog financijskog poslovanja.

Institut hipoteke na brodu uređen propisima o založnim pravima u novom Pomorskom zakoniku obuhvaća i hipoteku na brodu u gradnji, koji se upisuje u upisnik brodova u gradnji. Dovršetkom gradnje broda, prijenosom upisa broda iz upisnika brodova u gradnji u upisnik trgovačkih brodova (brodova u plovidbi), prenosi se i hipoteka na brodu u gradnji. Zato se brodovi u gradnji i brodovi u plovidbi pod hipotekom nalaze u jednakom pravnom režimu hipoteciranog broda kako ga uređuje novi Zakonik.

2.2. Zakonska definicija hipoteke na brodu

Zakonsku definiciju hipoteke na brodu nalazimo u odredbama članka 219. Zakonika. U stavku 1. toga članka, izričito se kaže da je hipoteka na brodu pravo prema kojem je vjerovnik ovlašten namiriti svoju tražbinu iz prodajne cijene broda ostvarene sudskom prodajom ili izvansudskom prodajom ili uzimanjem broda u posjed i iskorištavanjem broda. Prema prijašnjem tekstu u Pomorskom zakoniku je bilo samo jedno zakonsko ovlaštenje vjerovnika za namirenje njegove tražbine, a to je sudska prodaja broda, dok je ovlaštenje da namiri svoju dospjelu nepodmirenu tražbinu iskorištavanjem broda vjerovnik imao samo ako je to predviđao ugovor o hipoteci.

Proširenje zakonske ovlasti hipotekarnog vjerovnika na sudsku prodaju hipoteciranog broda slijedom Zakonika i na izvansudsku prodaju broda ili uzimanje broda u posjed radi namirenja tražbine iskorištavanjem broda normirano je u Zakoniku iz prije navedenih razloga približavanja instituta hipoteke institutu mortgagea.¹⁰ No, ipak ne bezuvjetno, jer stavak 2. spomenutog članka 219. Zakonika, sadrži odredbu dispozitivne naravi, koja ugovornim stranama daje pravo da u ugovoru o hipoteci isključe neke vjerovnikove ovlasti iz stavka 1. navedenog članka. Deposijom broda ili uzimanjem broda u posjed hipotekarni vjerovnik stječe pravo na iskorištavanje broda, koje sada ima po zakonu, a ne po ugovoru kao prema prijašnjem zakonu.

U novoj zakonskoj definiciji hipoteke uočava se jedna bitna novina s kojom se pojačava položaj hipotekarnog vjerovnika, a to je izvansudska prodaja broda koja može omogućiti vjerovniku brže i lakše namirenje tražbine nego prodaja sudskim putem. Radi se o privatnoj prodaji broda koja nije toliko formalizirana kao sudska prodaja, jer se ne provodi na sudu nego izvan suda.

Prema prikazanoj definiciji hipoteke na brodu iz članka 219. stavak 1. Zakonika, hipotekarni vjerovnik za namirenje svoje tražbine ima pravo na sudsku prodaju broda i izvansudsku prodaju, te na kraju i na iskorištavanje broda. Što se sudske prodaje tiče u stavku 3. spomenutog članka 219. Zakonika predviđa se iznimno namirenje vjerovnika drugačije od onoga koje se postiže u postupku sudske prodaje.

Naime, odredba iz stavka 3. članka 219. Zakonika govori da kada se namirenje na temelju hipoteke na brodu provodi u inozemstvu uz primjenu postupovnih odredaba stranog prava koje ne poznaje sudsku prodaju, vjerovnik je ovlašten namiriti se iz prodajne cijene broda ostvarene nadmetanjem na javnoj dražbi.¹¹

Treba na kraju upozoriti na zadnju odredbu članka 219. stavak 4. Zakonika koji definira brodsku hipoteku koja prati brod, kojega njegov vlasnik ili hipotekarni dužnik daje u zalog hipotekarnom vjerovniku. Prema toj odredbi

¹⁰ Loc. cit.

¹¹ Ivo Grabovac – Gordan Stanković, *Osiguranje tražbina prema novom pomorskom zakonodavstvu Republike Hrvatske, Zbornik radova "Zaštita vjerovnika", 1994., str. 61-71.*

hipoteka na brodu ne prestaje promjenom vlasnika broda, ako Zakonikom nije drugačije određeno.

Hipoteka prati brod koji je opterećen hipotekom u korist hipotekarnog vjerovnika, bez obzira na promjenu vlasnika broda i djeluje prema trećim osobama čim se upiše u upisnik brodova. Upis hipoteke u upisnik brodova ima konstitutivan učinak u pogledu nastanka hipoteke i njezinog djelovanja prema trećima.¹²

Osnova za upis hipoteke u upisnik brodova je ugovor o hipoteci zaključen između brodovlasnika i banke ili kreditora, koji kreditiraju brodarstvo i brodogradnju o čemu je uvodno bilo riječi. Za pomorske brodove koji vrše prijevoze morem, trgovačke robe i putnika, postoji upisnik trgovačkih brodova, a za brodove u gradnji upisnik brodova u gradnji.

U spomenute upisnike upisuju se stvarna prava na brodu, a to su pravo vlasništva i hipoteka na brodu, koje se podvrgava knjižnom režimu putem upisa u upisnike brodova koji se vode i vrše onako kako to propisuje Zakonik. Hipoteka na brodu se zasniva upisom u upisnike brodova, kako je to već naprijed istaknuto, a može nastati ugovorom (ugovorna hipoteka) i sudskom odlukom ili aktom suda (sudska hipoteka), koje se prikazuje i tumači u daljnjem izlaganju sukladno Zakoniku.

2.3. Ugovorna i sudska hipoteka na brodu

U smislu odredbe članka 209. stavka 1. Zakonika na brodu i brodu u gradnji mogu postojati stvarna prava, a napose pravo vlasništva, hipoteka na brodu i pomorski privilegiji. Pravo vlasništva i hipoteka na brodu mogu se steći, prenijeti, ograničiti i ukinuti jedino upisom u upisnik brodova. Za postanak pomorskih privilegija i njegove pravne učinke prema trećima nije potreban upis u upisnik brodova.¹³

Vlasnik broda na temelju prava vlasništva može:

1. prenijeti brod na drugu pravnu osobu, uz naknadu ili bez naknade;
2. osnovati hipoteku na brodu;
3. prenijeti ili otuđiti brod napuštanjem u korist osiguratelja;
4. sklapati ugovore o plovidbenim poslovima i o zakupu.¹⁴

Hipoteka na brodu koju je ovlašten osnovati vlasnik broda, može nastati ugovorom ili sudskom odlukom. Zakonik hipoteku koja može nastati ugovorom naziva ugovorna hipoteka, a hipoteku koja nastaje sudskom odlukom – prisilna sudska hipoteka.¹⁵

¹² Loc. cit.

¹³ Članak 209. st. 2. Zakonika.

¹⁴ Grabovac, op. cit., str. 51.

¹⁵ Članak 220. st. 1. Zakonika.

2.3.1. Ugovorna hipoteka

Ugovorna hipoteka na brodu zasniva se upisom u odgovarajući upisnik brodova. To proizlazi iz zakonske odredbe članka 214. stavak 1. Zakonika, koja propisuje da se pravo vlasništva i hipoteka na brodu mogu steći, prenijeti i ukinuti jedino upisom u upisnik brodova. Za brodove u gradnji odgovarajući upis se vrši u upisnik brodova u gradnji, a za trgovačke brodove u plovidbi u upisnik trgovačkih brodova, što je već ranije bilo spomenuto u prikazu.

Za potrebe knjižnog režima kojemu je podvrgnuta hipoteka na brodu, koja se temelji na pravnom poslu, a to je ugovor o hipoteci, potreban je pisani oblik toga ugovora koji je preduvjet valjanosti ugovorne hipoteke. Prema članku 213. Zakonika za valjanost pravnog posla na temelju kojega se stječe hipoteka potreban je pisani oblik pa zato pravni posao koji nije sklopljen u pisanom obliku nema pravni učinak.¹⁶

Kako je već rečeno, upis u upisnik brodova ima konstitutivan učinak za zasnivanje ugovorne hipoteke. Radi se o učinku hipoteke prema trećima, *erga tertios*, ali za valjanost hipoteke među ugovornim strankama, *inter partes*, dovoljna je i potrebna pisana isprava.¹⁷ Ta isprava je za hipoteku ugovor o hipoteci, a za mortgage engleski mortgage deed.

Zakonik u članku 220. stavku 3. predviđa da ugovor o hipoteci može sadržavati sporazum stranaka o vrijednosti broda, te o najnižoj prodajnoj cijeni. Tu zakonsku odredbu iz praktičnih razloga bilo je potrebno prihvatiti i donijeti zbog olakšanja postupka u etapi namirenja potraživanja i ubrzavanja prodaje hipoteciranog broda.

Ugovor o hipoteci može biti ovršna isprava kojom se rješava problem neposredne ovršnosti isprave odnosno hipoteke, tzv. javnobilježničke hipoteke. Takva hipoteka se u Zakoniku predviđa kao ugovorna hipoteka neposredne ovršnosti, o kojoj se u članku 220. stavku 2. kaže sljedeće:

Ako ugovor o hipoteci u kojemu je potpis dužnika javno ovjeren, sadrži izjavu dužnika da vjerovnik može neposredno na temelju ugovora zatražiti upis hipoteke u upisnik brodova, kao i izjavu dužnika da je suglasan da se na temelju tog ugovora na brodu na kojemu je zasnovana hipoteka može radi tražbine utvrđene tim ugovorom nakon dospelosti tražbine provesti neposredna ovrha, takav je ugovor ovršna isprava.

Na temelju ovakve ovršne isprave provedba neposredne ovrhe bit će olakšana, ako se ugovorom o hipoteci predvidi najniža prodajna cijena broda i njegova vrijednost. Naime, kako je to već spomenuto, zakon dopušta strankama da sporazumno odrede vrijednost broda i najnižu prodajnu cijenu broda kao elemente ugovora o hipoteci.

Hipoteka na brodu može se ugovoriti i upisati u domaćoj i stranoj valuti. Prema tome, hipotekarni vjerovnik ima se pravo namiriti u onoj valuti koja se

¹⁶ Članak 213. st. 2. Zakonika.

¹⁷ Mintas Hodak, Ljerka, Jamstva pri stjecanju broda na kredit, HAZU, Zagreb, 1990., str. 72.

ostvari sudskom ili izvansudskom prodajom broda, odnosno nadmetanjem na javnoj dražbi kada se ona provodi u slučajevima predviđenim Zakonikom.¹⁸

Na temelju ugovora, može se na hipoteci na brodu osnovati nadhipoteka u korist treće osobe, uz iste uvjete kao i kod hipoteke. U tom slučaju hipotekarni dužnik može namiriti svoj dug hipotekarnom vjerovniku samo uz pristanak nadhipotekarnog vjerovnika ili ako dužnu svotu položi u sud. Ovaj propis iz članka 227. stavka 2. Zakonika sadrži odredbu koja upozorava hipotekarnog dužnika, da će ako tako ne postupi, hipoteka na brodu ostati na snazi za tražbine nadhipotekarnog vjerovnika.

Iz navedenog proizlazi da je ugovor o hipoteci strogo formalan ugovor potreban za upis hipoteke u upisnik brodova i ovršna isprava s kojom hipotekarni vjerovnik može provesti neposrednu ovrhu na brodu.

2.3.2. *Sudska hipoteka*

Hipoteka na brodu koja može nastati sudskom odlukom nazvana je u Zakoniku prisilna sudska hipoteka. Osnivanje prisilne sudske hipoteke na brodovima upisanim u odgovarajući upisnik brodova obavlja se uknjižbom. Na brodovima koji nisu upisani u upisnik brodova osnivanje prisilne sudske hipoteke obavlja se pljenidbenim popisom broda, kojeg se upisuje u privremeni upisni list.

Osiguranje vjerovnikovih potraživanja prema dužniku zasnivanjem prisilne sudske hipoteke je najjača mjera osiguranja predviđena Zakonikom u korist vjerovnika, čijom se inicijativom kao predlagatelja osiguranja ova mjera i provodi.

Prema članku 932. Zakonika predlagatelj osiguranja ima pravo tražiti osiguranje tražbine zasnivanjem prisilne sudske hipoteke na brodu protivnika osiguranja, na osnovi ovršne isprave kojom je utvrđena njegova, vjerovnikova, novčana tražbina.

Na zahtjev predlagatelja osiguranja koji ima ovršnu ispravu kojom je utvrđena novčana tražbina sud će, ako utvrdi da se može udovoljiti prijedlogu, donijeti rješenje kojim se nalaže lučkoj kapetaniji izvršenje uknjižbe hipoteke u upisnik u kojem je brod upisan. U tom upisniku u koji se upisuje prisilna sudska hipoteka koja nastaje uknjižbom hipoteke, mora se naznačiti ovršivost tražbine u čiju se korist prisilna sudska hipoteka upisuje.¹⁹

Uknjižba hipoteke je način ili modus osnivanja sudske hipoteke, čemu je usmjerena i prethodna mjera predbilježbe sudske hipoteke, koja se određuje radi osiguranja novčane tražbine predlagatelja osiguranja. Kao prethodnu mjeru sud može odrediti predbilježbu založnog prava na brodu ili brodu u gradnji protivnika osiguranja, čijom provedbom predlagatelj osiguranja stječe hipoteku na brodu. U

¹⁸ Članak 239. Zakonika.

¹⁹ Članak 934. Zakonika.

tom smislu predbilježba sudske hipoteke jedna je od prethodnih mjera osiguranja, kojom se može osigurati novčana tražbina predlagatelja osiguranja.²⁰

Osnivanje sudske hipoteke na brodu na temelju sporazuma stranaka nije izričito predviđeno Zakonikom, ali mogućnost zasnivanja takve hipoteke postoji u smislu članka 848. Zakonika koji govori o nadležnosti suda za upis takve hipoteke u upisnik. Članak 848. stavak 1. propisuje da je za odlučivanje o prijedlogu za osiguranje novčane tražbine zasnivanjem sudske hipoteke na brodu ili brodu u gradnji na temelju sporazuma stranaka mjesno nadležan sud na čijem se području nalazi upisnik broda u koji je brod upisan, odnosno upisnik broda u gradnji u koji je brod u gradnji upisan.

Pravni temelj za osnivanje sudske hipoteke na brodu na temelju sporazuma stranaka je sporazum sklopljen pred sudom u obliku sudskog zapisnika, kojim se utvrđuje volja stranaka da se radi osiguranja tražbine zasnuje hipoteka na brodu. Takav sudski zapisnik s potpisima stranaka ima snagu sudske nagodbe i ovršna je isprava, na temelju koje sud donosi odluku odnosno rješenje o određivanju osiguranja uknjižbom hipoteke na brodu.²¹

Bitno je istaknuti, da sudska hipoteka ne nastaje tek sudskom odlukom nego je potreban i upis hipoteke u upisnik brodova, koji se upis provodi na temelju odluke suda i kojim upisom je zapravo osnovana hipoteka.

Sudska hipoteka se u svom nastanku na temelju sporazuma stranaka može izjednačiti s mogućnošću javnobilježničkog osiguranja tražbine hipotekarnog vjerovnika zasnivanjem hipoteke na brodu, tzv. javnobilježničke hipoteke koja je prethodno spomenuta u prikazu članka 220. stavak 2. Zakonika. Naime, taj zakonski propis ugovor o hipoteci određuje kao ovršnu ispravu ako je u ugovoru o hipoteci potpis hipotekarnog dužnika javno ovjeren, te ako ugovor sadrži izjavu dužnika da vjerovnik može neposredno na temelju ugovora zatražiti upis hipoteke u upisnik brodova (*klauzula intabulandi*) i suglasnost dužnika da se na temelju ugovora o hipoteci na brodu može radi tražbine utvrđene tim ugovorom nakon njezine dospelosti provesti neposredna ovrha.

Na temelju ugovora o hipoteci na brodu, sastavljenog u obliku javnobilježničke isprave koja predstavlja ovršnu ispravu, provodi se upis hipoteke u upisnik brodova kojim se upisom osniva hipoteka. Ova javnobilježnička hipoteka, dakle, kao i sudska hipoteka, nastaje upisom u upisnik brodova.

3. Prostiranje hipoteke na brodu

Hipoteka na brodu prostire se, na sam hipotecirani brod, njegove pripadke, uzgrednosti broda, naknade iz ugovora o iskorištavanju broda, naknadu iz

²⁰ Članak 946. st. 1. Zakonika.

²¹ Shodno primjeni čl. 261.-268. Ovršnog zakona (Narodne novine br. 57/96., 29/99., 42/00., 173/03.).

osiguranja broda i drugo predviđeno zakonom, prema uvjetima propisanim u Zakoniku.²²

3.1. Brod

Hipoteka na brodu prostire se na brod i sve njegove sastavne dijelove, te se može upisati samo na cijeli brod sa svim sastavnim dijelovima, ali ne na pojedini sastavni dio. U pravilu brod je u vlasništvu jednoga vlasnika, ali ako se brod nalazi u suvlasništvu opterećivanje cijelog broda hipotekom moguće je jedino uz suglasnost svih suvlasnika.

Zakonik u članku 238. dopušta mogućnost da se za jednu te istu tražbinu, hipoteka osnuje nepodijeljeno na dva ili više brodova (zajednička hipoteka). U takvom slučaju vjerovnik je ovlašten tražiti namirenje cijele tražbine iz svakog pojedinog broda na kojem postoji hipoteka.

3.2. Pripadak broda

Hipoteka na brodu prostire se na pripadke broda osim u slučaju kada je u upisniku broda zabilježeno da je određeni pripadak u vlasništvu druge osobe (tzv. *pactum reservati domini*). U smislu članka 218. Zakonika, hipoteka ne obuhvaća one stvari pripatka u pogledu kojih je, uz pristanak vlasnika broda, upisano zabilježbom u upisnik brodova da pripadaju drugoj fizičkoj ili pravnoj osobi.

Pripadak ili pertinencija broda jesu sve stvari koje po svojoj namjeni trajno služe njegovoj upotrebi i kad su privremeno odvojene od broda. Pripatkom broda smatraju se i one stvari koje su upisane u brodski inventar. Trajnost upotrebe pripatka znači da njegova upotreba (čamci, sidra, pomorske karte, kompas i dr.) nije unaprijed vremenski ograničena, a obuhvaća ga hipoteka na brodu.

3.3. Uzgrednosti broda

Hipoteka na brodu prostire se na uzgrednosti broda, a to su:

- a) tražbine po osnovi naknade štete za još nepopravljena materijalna oštećenja koja je brod pretrpio,
- b) tražbine po osnovi zajedničke havarije, ako se one odnose na još nepopravljena materijalna oštećenja broda.²³

U cilju zaštite interesa hipotekarnih vjerovnika instalirao se u pomorskom pravu institut uzgrednosti broda, koji obuhvaća novčanu naknadu za oštećenje odnosno propast broda na koje se prostire hipoteka na brodu.

²² Članak 228.-232. Zakonika.

²³ Članak 229. Zakonika.

3.4. Naknada iz osiguranja

Ako nije drugačije ugovoreno hipoteka na brodu prostire se i na naknadu iz osiguranja broda koja pripada vlasniku broda ili hipotekarnom dužniku kome osiguratelj mora isplatiti osigurninu na temelju ugovora o osiguranju broda. Hipoteka na osigurninu ili naknadu iz osiguranja broda prestaje ako osiguratelj isplati naknadu prije nego što ga hipotekarni vjerovnik obavijesti o postojanju hipoteke na brodu.

Hipotekarni vjerovnik stječe pravo na naknadu iz osiguranja u trenutku kada je obavijestio osiguratelja o postojanju hipoteke na brodu. Ako je osiguratelj primio takvu obavijest, ne smije isplatiti naknadu iz osiguranja osiguraniku bez pristanka hipotekarnog vjerovnika.²⁴

3.5. Civilni plodovi broda

Civilni plodovi broda su prihodi iz eksploatacije broda i naknade koje vlasnik broda ostvaruje iskorištavanjem broda. U civilne plodove spadaju vozarina, prevoznina, tegljarina, zakupnina i nagrada za obavljeno spašavanje. Radi se o civilnim plodovima koji se duguju hipotekarnom dužniku, no hipoteka na njih se ne prostire po samom zakonu, *ex lege*, već samo ako je to ugovoreno između hipotekarnog dužnika i hipotekarnog vjerovnika.

Prema tome, civilni plodovi broda opterećeni hipotekom su vozarina i drugi iznosi koji se postignu njegovom eksploatacijom, koje duguju hipotekarnom dužniku njegovi dužnici iz brodarskog ugovora ili drugih ugovora o iskorištavanju broda.²⁵

3.6. Troškovi i kamate

Hipoteka na brodu u korist glavnice, dakle glavnog hipotekarnog duga, postoji i za troškove upisa hipoteke te obuhvaća prema zakonu uz troškove upisa i troškove parničnog i ovršnog postupka.

Za kamate na glavnice se u članku 232. stavku 1. Zakonika predviđa da trogodišnji zaostatci kamata koji vjerovniku pripadaju na temelju ugovora ili zakona imaju podjednako prvenstvo kao i glavnica.

Hipoteka na brodu u gradnji. Ovdje se govori o prostiranju hipoteke na brodu te bi trebalo objasniti što je predmet hipoteke na brodu u gradnji i na što se ona prostire. Treba prije toga reći i ponoviti već rečeno da se odredbe Zakonika o hipoteci na brodu primjenjuju, *mutatis mutandi*, i na hipoteku na brodu u gradnji koja se upisuje u upisnik brodova u gradnji.

Brod koji se gradi u hrvatskom brodogradilištu može se upisati u upisnik brodova u gradnji na zahtjev vlasnika broda, s kojim hipotekarni vjerovnik

²⁴ Članak 231. Zakonika.

²⁵ Branko Jakaša, Udžbenik plovidbenog prava, Narodne novine, Zagreb, 1983., str. 106.

zaključuje ugovor o hipoteci broda u gradnji. Predmet toga ugovora je brod u gradnji koji se u zakonu definira kao gradnja broda od trenutka polaganja kobilice ili sličnog postupka gradnje do trenutka upisa u upisnik brodova trgovačke flote (upisnik trgovačkih brodova).

Kobilica broda u gradnji i sam brod do porinuća u more grade se na navozu u brodogradilištu, gdje se nalaze svi njegovi dijelovi i stvari koje se ugrađuju u brod. Zato hipoteka na brodu u gradnji obuhvaća, osim broda, i stvari koje su ugrađene u brod ili nisu još ugrađene u brod, a nalaze se u brodogradilištu, ako su prema svojoj izradi određene isključivo za ugrađivanje u određeni brod ili za njegov pripadak ili ako su na vidljiv način obilježene ili izdvojene za ugrađivanje u brod.²⁶

4. Ovlaštenja hipotekarnog vjerovnika

Pravna narav hipoteke na brodu ogleda se u ovlaštenjima hipotekarnog vjerovnika prema brodu opterećenom hipotekom i hipotekarnom dužniku, koji brodom raspolaže do namirenja vjerovnikove hipotekom osigurane tražbine. Sadržaj tih vjerovnikovih ovlaštenja određuje konkretan hipotekarni ugovor i zakon, koji definira i uređuje institut hipoteke na brodu.

Ovlaštenja hipotekarnog vjerovnika usmjerena na osnaženje hipoteke i namirenje vjerovnikove tražbine koriste se prije dospijeca tražbine i nakon njezina dospijeca. Radi se o ovlaštenjima u stadijima osiguranja tražbine i namirenja tražbine, koja se temelje na zakonu.

4.1. Stadij osiguranja tražbine

Ovlaštenja hipotekarnog vjerovnika u stadiju osiguranja tražbine odnose se na brod, čijem je vlasniku hipotekarni vjerovnik ovlašten postavljati sve zahtjeve potrebne radi zaštite od gubitka vrijednosti broda. Tako, primjerice, ako vlasnik odnosno hipotekarni dužnik koji eksploatira brod opterećen hipotekom, čini nešto što prijeti umanjenu vrijednosti broda ili smanjuje njegovu vrijednost, hipotekarni vjerovnik je ovlašten tražiti od hipotekarnog dužnika da to ne čini ili propusti učiniti, te ako tako ne postupi može zahtijevati prisilnu naplatu svoje tražbine osigurane hipotekom i prije njezina dospijeca.²⁷

Slično ovome ovlaštenju ima hipotekarni vjerovnik prema odredbi članka 233. Zakonika koja propisuje da, kada brod pretrpi takva oštećenja ili je njegovo stanje takvo da hipoteka ne daje dostatnu sigurnost za namirenje tražbine, hipotekarni vjerovnik može zahtijevati isplatu tražbine i prije dospelosti ako mu hipotekarni dužnik za razliku nastalu tim smanjenjem sigurnosti ne ponudi

²⁶ Vidi članak 212. Zakonika.

²⁷ Jasenko Marin, *Novo pravno uređenje hipoteke na brodu*, Zbornik radova, Savjetovanje, HDPP, Rijeka, 2005., str. 73-81.

osiguranje na drugi način. Ovo pravo hipotekarnom vjerovniku daje zakon kojega vjerovnik može koristiti bez obzira tko je odgovoran za oštećenje broda, odnosno smanjenje sigurnosti namirenja tražbine, je li hipotekarni dužnik ili netko drugi.

I odredba članka 234. Zakonika, kao i prethodna, usmjerena je na zaštitu hipotekarnog vjerovnika od smanjenja ili gubitka vrijednosti broda, koje može biti posljedica trajnog povlačenja broda iz plovidbe. Zbog toga ova odredba određuje da je za povlačenje iz plovidbe hipotekom opterećenog broda potreban prethodni pristanak hipotekarnih vjerovnika, a ako takvog pristanka nema, hipotekarni dužnik ima pravo zahtijevati od suda prodaju broda nadmetanjem na javnoj dražbi.

Ako hipotekarni vjerovnik ima zajedničku hipoteku, upisanu hipoteku na dva ili više brodova za jednu istu tražbinu, u tom slučaju vjerovnik je ovlašten tražiti namirenje cijele tražbine iz svakog pojedinog broda na kojem postoji hipoteka.²⁸ Ovdje treba ukazati i na članak 237. Zakonika koji određuje da prava hipotekarnog vjerovnika i njihov red prvenstva stečena upisom hipoteke ne prestaju brisanjem broda iz upisnika brodova iz razloga što je brod propao ili se pretpostavlja da je brod propao, ili je trajno povučen iz plovidbe.

Zakonik u članku 239. propisuje da se hrvatska hipoteka može upisati u domaćoj ili stranoj valuti, te da hipotekarni vjerovnik ima pravo raspolagati sredstvima u onoj valuti koja se ostvari sudskom prodajom, što je već ranije spomenuto u prikazu. To vrijedi i u slučaju izvansudske prodaje broda odnosno prodaje nadmetanjem na javnoj dražbi.

Sva navedena ovlaštenja hipotekarni vjerovnik ima na temelju zakona, no moguća su i druga koja idu preko zakona na temelju ugovora o hipoteci, koji sadrži odredbe o ovlastima hipotekarnog vjerovnika i obvezama hipotekarnog dužnika u vezi s iskorištavanjem i održavanjem hipoteciranog broda. U tom smislu hipotekarni vjerovnik je ovlašten poduzimati sve na zakonu temeljene radnje radi zaštite svoje tražbine osigurane hipotekom na brodu.

4.2. Stadij namirenja tražbine

Temeljna ovlaštenja hipotekarnog vjerovnika u stadiju namirenja tražbine proizlaze iz same definicije hipoteke na brodu, koju daje članak 219. stavak 1. Zakonika čiji je sadržaj prikazan u ranijem izlaganju. Prema zakonskoj definiciji hipoteke na brodu iz narečenog članka Zakonika, temeljna ovlaštenja hipotekarnog vjerovnika obuhvaćaju:

- a) namirenje tražbine iz prodajne cijene broda ostvarene sudskom prodajom;
- b) namirenje tražbine iz prodajne cijene broda ostvarene izvansudskom prodajom;
- c) namirenje tražbine uzimanjem broda u posjed i iskorištavanjem broda.

²⁸ Članak 238. Zakonika.

Neke od navedenih vjerovnikovih ovlaštenja ugovorne strane mogu isključiti ugovorom o hipoteci, kako to predviđa članak 219. stavak 2. Zakonika.

U zakonski sadržaj hipoteke na brodu ulaze navedena hipotekarna prava ili ovlaštenja vjerovnika, naznačena pod a) do c) koja treba detaljnije obrazložiti, osobito u odnosu na izvansudsku prodaju broda, koju nije poznao Zakonik iz 1994. godine.

a) Namirenje tražbine putem sudske prodaje broda provodi se u postupku koji se propisuje u Dijelu devetome Zakonika, pod naslovom Ovrha i osiguranje na brodu i teretu. U članku 870. stavku 1. Zakonika stoji da se brod u pravilu prodaje usmenom javnom dražbom, no u idućim stavkama ovog članka dopušta se mogućnost prodaje broda neposrednom pogodbom. Uređenje neposredne pogodbe kao načina sudske prodaje broda Zakonik predviđa po uzoru na Ovršni zakon za sudsku prodaju nekretnina neposrednom pogodbom.

Ovrha radi namirenja tražbine provodi se prinudnom prodajom broda na temelju odgovarajuće ovršne isprave u kojoj se utvrđuje postojanje, visina i dospelost vjerovnikove tražbine.

b) Namirenje vjerovnikove tražbine putem izvansudske prodaje broda uvodi Zakonik u hrvatsko pravo radi olakšanja kreditiranja hrvatskih brodara od stranih kreditora, vjerovnika ili banaka kojima zakon daje mogućnost privatne prodaje broda radi namirenja njihove hipotekom osigurane tražbine.²⁹

Prije smo vidjeli da ovlaštenje hipotekarnog vjerovnika da namiri svoju tražbinu izvansudskom prodajom broda ulazi u zakonski sadržaj hipoteke na brodu. Poblize to ovlaštenje uređuje članak 221. stavak 1. Zakonika, koji kaže da u slučaju izvansudske prodaje broda vjerovnik može slobodno prodati brod. Zakonik propisuje da u tom slučaju vjerovnik mora postupati pažnjom dobrog privrednika, te postići razumnu cijenu s obzirom na stanje broda i cijenu takvih ili sličnih brodova na tržištu te njegovu opterećenost stvarnim pravima drugih osoba.

Iduće odredbe članka 221. (stavak 2. i 3.) Zakonika predviđaju mogućnost nastupa štete dužniku i odgovornosti vjerovnika ako ne postupa u skladu s prethodnim odredbama te obvezu vjerovnika da mogući višak sredstava dobivenih takvom prodajom broda isplati dužniku u roku od osam dana po primitku kupovnine od kupca broda.

Kupac koji kupi brod od hipotekarnog vjerovnika u izvansudskoj prodaji na koju je ovlašten, stječe pravo vlasništva na brodu neovisno o stvarnom odnosu između vjerovnika i dužnika.³⁰ Kada kupi brod od hipotekarnog vjerovnika kupac je ovlašten tražiti upis prava vlasništva u upisniku brodova na temelju ovjerovljenog ugovora o prodaji.

c) Namirenje tražbine putem preuzimanja posjeda broda i njegova iskorištavanja, treće je temeljno ovlaštenje hipotekarnog vjerovnika iz ugovora o

²⁹ Jasenko Marin, loc. cit.

³⁰ Članak 223. Zakonika.

hipoteci prema i na temelju zakona. Ovo zakonsko ovlaštenje hipotekarni vjerovnik gubi ako ga stranke isključe ugovorom.

Vjerovnik hipoteke na brodu koji preuzme posjed broda i njegovo iskorištavanje upisuje se u upisnik brodova kao brodar, kojega zakon definira kao fizičku ili pravnu osobu koja je kao posjednik broda nositelj plovidbenog pothvata, u kojemu iskorištava brod i ostvaruje prihode od njegova iskorištavanja. Zakonik određuje da u tom slučaju vjerovnik može zaprimati prihode broda te rabiti zaradu za namirenje svoje tražbine, što je i sadržaj vjerovnikova prava da iskorištavanjem hipoteciranog broda ubire njegove civilne plodove i koristi ih za namirenje duga.³¹

Odnose između hipotekarnog vjerovnika koji svoju tražbinu namiruje iskorištavanjem broda i njegova dužnika čiji brod iskorištava, regulira zakon s naglaskom na pažnji dobrog gospodarstvenika. Članak 225. stavak 2. Zakonika propisuje da prilikom preuzimanja broda u posjed i njegova iskorištavanja vjerovnik mora postupati pažnjom dobrog gospodarstvenika.

Kako deposesijom broda hipotekarni vjerovnik stupa u posjed broda radi njegova iskorištavanja, on ga ima pravo iskorištavati samo do namirenja tražbine osigurane hipoteciranim brodom, a nakon toga morao bi vratiti brod hipotekarnom dužniku.

5. Prestanak hipoteke na brodu

Prestanak hipoteke na brodu regulira članak 236. Zakonika, koji određuje da hipoteka na brodu prestaje:

- 1) brisanjem hipoteke,
- 2) prodajom broda u ovršnom ili stečajnom postupku,
- 3) izvansudskom prodajom broda,
- 4) proglašenjem broda pomorskim plijenom, odnosno ratnim plijenom.

Ako u slučaju pod 4. brod bude oslobođen, hipoteka se ponovno uspostavlja, kaže se u stavku 2. članka 236. Zakonika.

U novom Zakoniku među razloge prestanka hipoteke uvodi se nadopuna s jednim novim razlogom prestanka hipoteke, a to je izvansudska prodaja broda koju Zakonik iz 1994. godine nije poznao nego samo sudsku prodaju broda. S ovom nadopunom i drugim razlozima prestanka hipoteke koje određuje Zakonik 2004., hipoteka na brodu u hrvatskom pomorskom pravu u pogledu njezina nastanka i prestanka nadovezuje se i slijedi moderna zakonska rješenja.

Brisanje hipoteke iz upisnika brodova kao prvi razlog prestanka hipoteke na brodu logična je posljedica njezina nastanka i načina stjecanja. Hipoteka se steže upisom u upisnik brodova ili uknjižbom hipotekarnog prava u korist hipotekarnog vjerovnika. To se pravo gubi brisanjem hipoteke koje se također vrši uknjižbom.

³¹ Mintas-Hodak, loc. cit. str. 65.

Hipoteka na brodu uživa knjižni režim koji se ogleda baš u uknjižbama hipoteke, koja nastaje upisom i prestaje brisanjem iz upisnika brodova.

Prodaja broda u ovršnom ili stečajnom postupku kao drugi razlog prestanka hipoteke određen zakonom provodi se na temelju detaljnih propisa o ovrši na brodu prema Zakoniku. U redovitom postupku ovrhe prodajom broda sud donosi rješenje o dosudi broda i rješenje o namirenju vjerovnika.³² Nakon što rješenje o dosudi broda postane pravomoćno i kupac ispuni zakonske obveze, sud će odrediti da se u upisniku broda upiše pravo vlasništva u korist kupca i brisanje svih drugih prava i tereta.³³ Brod se u pravilu prodaje usmenom javnom dražbom kako to predviđa članak 870. Zakonika, koji međutim dopušta da se brod u ovršnom postupku može prodati i neposrednom pogodbom.

Izvansudska prodaja broda instalira se Zakonikom kao novi razlog prestanka hipoteke, koji je kreditorima i bankama pružio mogućnost da kroz privatnu prodaju broda uspješno ostvare svoje hipotekom osigurane tražbine. U tom pogledu Zakonik slijedi rješenja engleskog i drugih prava, koja davanje brodova pod hipoteku ili zalaganje brodova opravdavaju ekonomskim razlozima i zahtjevima tržišta na kojemu se prodaju.³⁴

Izvansudska prodaja broda pobliže se regulira u Zakoniku odredbama članka 221.-224., od kojih treba ovdje istaknuti najvažniju odredbu koja određuje status osobe odnosno kupca koji kupi brod od hipotekarnog vjerovnika u postupku izvansudske prodaje. To je odredba članka 223. koja kaže da kupac koji kupi brod od hipotekarnog vjerovnika stječe pravo vlasništva na brodu neovisno o stvarnom odnosu između vjerovnika i dužnika, te je ovlašten tražiti upis prava vlasništva u upisniku brodova na temelju ovjerovljenog ugovora o prodaji broda. Tim upisom zasnovano je pravo vlasništva kupca na kupljenom brodu, koje kupcu daje pravo da neposredno traži ovrhu protiv dužnika radi predaje broda u posjed.³⁵

Proglašenje broda pomorskim plijenom odnosno ratnim plijenom novi Zakonik kao i prijašnji iz 1994. navodi kao razlog prestanka hipoteke. Utrnuće hipoteke iz ovog razloga ne mora biti trajno, jer zakon predviđa da ako brod bude naknadno oslobođen, hipoteka se ponovno uspostavlja (članak 236. stavak 2. Zakonika).

6. Upisi u upisnik brodova

Trebalo bi ponovljeno reći ono što je kroz izlaganja o hipoteci na brodu više puta naglašeno, da se pravo vlasništva i založno pravo ili hipoteka na brodu

³² Članak 893. i 925. Zakonika.

³³ Članak 878. Zakonika.

³⁴ Gordan Stanković, *Hrvatska pomorska hipoteka u svjetlu nadolazećih izmjena Pomorskog zakonika, Vladavina prava*, vol. 1., br. 1., 1997., str. 129.

³⁵ Članak 224. Zakonika.

moгу steći, prenijeti i ukinuti jedino upisom u upisnik brodova. To su bitne karakteristike i temeljna obilježja stvarnih prava na brodu, prije svega vlasništva i hipoteke, ali i drugih, za koje zakon propisuje knjižni režim putem upisa u upisnike brodova koji nije obvezan za pomorske privilegije. Privilegiji su, naime, založna prava na brodu koja nastaju *ex lege* iz određenih tražbina nastalih iskorištavanjem broda, koje se ne upisuju u upisnik brodova.

Postupovne odredbe o upisima brodova i postupku za upisivanje u upisnike brodova koje vode lučke kapetanije sadržane su u odredbama članka 253.-384. Zakonika. Prema odredbi članka 254. upisi u upisnik brodova obavljaju se na temelju rješenja lučke kapetanije, koja vodi upisnik trgovačkih brodova ili brodova u gradnji kojih se tiču upisi stvarnih prava o kojima se prethodno govori.

Skoro potpuna upravna nadležnost nad upisnicima brodova bila bi uspostavljena spomenutim propisom članka 254. stavak 1., da istim propisom nije predviđena nadležnost suda za donošenje rješenja u sklopu postupka ovrhe i osiguranja na temelju kojih se provode upisi. Tako, npr. osnivanje prisilne sudske hipoteke na brodovima upisanim u upisnik brodova obavlja se uknjižbom na temelju rješenja suda kojim se dopušta osnivanje hipoteke. Također, u postupku ovrhe sud donosi rješenja u pogledu broda koji je predmet ovrhe. Primjerice, kada donese rješenje o prodaji broda koji je upisan u upisnik brodova, sud će odrediti da se to rješenje zabilježi u upisnik brodova.

Postupak upisivanja u upisnik brodova kojega provodi lučka kapetanija koja vodi upisnik brodova je upravni postupak, koji se provodi prema odredbama Zakona o općem upravnom postupku osim ako u smislu članka 283. Zakonika nije drugačije određeno. Sukladno članku 285. Zakonika u postupku upisivanja u upisnik brodova lučka kapetanija donosi odluke u obliku rješenja kada odlučuje o pravu ili obvezi određene stranke u postupku, a u obliku zaključka kada odlučuje o nekom proceduralnom pitanju.

Upisi koje provodi lučka kapetanija na temelju rješenja o upisu sadrže tekst rješenja koji određuje vrstu upisa, koje Zakonik propisuje u članku 257. navodeći njihov sadržaj. Upisi koje predviđa Zakonik su: prvi upis u upisnik brodova, upis u list A, uknjižba, predbilježba, zabilježba, prijenos upisa broda, brisanje broda i ponovni upis broda. Upisnici brodova i upisi koji se provode na temelju propisanih isprava koje se odlažu u zbirku isprava, čine knjižni režim kome su podvrgnuti brodovi u pogledu stjecanja, nastanka, prijenosu i prestanka vlasništva i drugih stvarnih prava, ponajprije hipoteke na brodu.

Sadržaj isprave na temelju koje se upisuje hipoteka na brodu utvrđuje članak 260. Zakonika, prema kojemu upis hipoteke na brodu mora sadržavati najmanje:

- 1) novčanu svotu tražbine koja se osigurava hipotekom,
- 2) visinu kamata, ako se moraju platiti uz tražbinu,
- 3) tvrtku, odnosno naziv i sjedište, tj. osobno ime i prebivalište hipotekarnog vjerovnika.

Na sadržaj isprave na temelju koje se obavljaju upisi hipoteke na brodu posebno ukazuje članak 261. Zakonika, koji traži da ako se hipotekom na brodu osigurava tražbina koja bi mogla nastati zbog odobrenog kredita, zbog preuzetog jamčenja ili naknade štete, u ispravi se mora navesti najviša svota koju kredit ili odgovornost smije dostići. Ako se zatraži upis prijenosa tražbine u smislu odredbe članka 258. st. 3. Zakonika, upis prijenosa tražbine osigurane hipotekom na brodu i stjecanje nadhipotekarnog prava dopušteni su u pogledu cijele tražbine, te njenog dijela određenog razmjerno ili brojčano.

Hipotekarni vjerovnik, ima pravo tražiti upis hipoteke, ali zakon dopušta mogućnost da on to ne učini, pa u slučaju ako vjerovnik koji ima pravo zatražiti upis hipoteke na brodu ili nadhipotekarnog prava na upisanom hipotekarnom pravu svog dužnika taj upis ne zatraži, može zatražiti i jamac upis tih prava u korist vjerovnika (članak 264.).

Prijedlog za upis hipoteke na brodu može dati više hipotekarnih vjerovnika, koji nakon provedenog upisa s istovrsnim pravom namirenja njihove tražbine ostvaruju namirenje po prvenstvenom redu upisane hipoteke. U smislu članka 266. stavak 1. Zakonika, za prvenstveni red upisa mjerodavno je vrijeme kada je prijedlog upisa stigao lučkoj kapetaniji koja vodi upisnik brodova u koji se obavlja upis.

O prijedlogu za upis u upisnik brodova rješenje donosi lučka kapetanija u prvom stupnju, a Ministarstvo mora u drugom stupnju. Detaljne propise o postupku upisa u upisnik brodova koje donosi Zakonik nije potrebno obrazlagati više od prikazanog u ovome osvrtu.

7. Zaključak

U uvodnom prikazu razvoja instituta hipoteke na brodu zaključilo se da je hipoteka na brodu stvarnopravno jamstvo za dugoročne kredite broda, koja djeluje prema svima čim se upiše u upisnik brodova. Brodovlasnici i brodograditelji u brodarstvu i brodogradnji redovno koriste institut hipoteke na brodovima kada uzimaju kredite od banaka ili kreditora, kojima hipoteka na brodu daje pravo namirenja kredita iz založenog broda, ako im potraživanje iz kredita ne podmiri hipotekarni dužnik.

Osoba koja ima založno pravo ili hipoteku na brodu zove se založni ili hipotekarni vjerovnik (banka – kreditor), a osoba zbog čijeg se duga zasniva založno pravo na brodu zove se založni ili hipotekarni dužnik (brodovlasnik – brodograditelj). U smislu definicije iz Pomorskog zakonika 1994. hipoteka na brodu je založno pravo prema kojemu je vjerovnik ovlašten namiriti se od dužnika iz prodajne cijene broda ostvarene njegovom prodajom u sudskom postupku.

U svrhu jačanja uloge hipoteke na brodu koju nameće svjetsko pomorsko poslovanje i gospodarstvo Pomorski zakonik iz 2004. daje širu definiciju hipoteke na brodu. Tako hipoteku definira kao pravo prema kojem je vjerovnik ovlašten namiriti svoju tražbinu iz prodajne cijene založenog broda ostvarene

sudskom prodajom ili izvansudskom prodajom ili uzimanjem broda u posjed i iskorištavanjem broda. Ovlaštenja hipotekarnog vjerovnika koja mu daje Zakonik proizlaze iz odredaba koje su dispozitivne naravi, pa stranke mogu sporazumno isključiti jedno od ovlaštenja iz prikazane definicije hipoteke na brodu.

Namirenje vjerovnikove tražbine iz prodajne cijene broda ostvarene sudskom prodajom propisano je u Pomorskom zakoniku 1994., ali ne i namirenje ostvarene izvansudskom prodajom broda koju uvodi u hrvatsko pravo Pomorski zakonik 2004. Ovo čini zbog olakšanja kreditiranja hrvatskih brodara od stranih kreditora ili banaka, kojima Zakonik daje mogućnost kreditiranja putem privatne prodaje broda radi namirenja njihove hipotekom osigurane tražbine.

U slučaju preuzimanja broda u posjed i njegova iskorištavanja vjerovnik može zaprimati prihode broda te rabiti zaradu za namirenje svoje tražbine. Ovo zakonsko ovlaštenje hipotekarni vjerovnik gubi ako ga se u sporazumu s hipotekarnim dužnikom odrekne ili isključi ugovorom.

Prikazana ovlaštenja hipotekarnog vjerovnika koja mu daje Pomorski zakonik 2004. u sadržajno široj definiciji hipoteke na brodu od one iz Zakonika 1994., izjednačuju hipoteku kontinentalnog prava s mortgageom anglosaksonskog prava. Mortgage je osebujan institut anglosaksonskog prava koji ima učinak kao i hrvatska hipoteka sada, kada je u hrvatskom pravu uređena prema rješenjima koje je ponudila Međunarodna konvencija o pomorskim privilegijima i hipotekama donesena u Ženevi 1993. godine.

Summary

MORTGAGE ON SHIP IN CROATIAN MARITIME LAW

In the introductory part of this paper the author is presenting an overview of historical development of mortgage on ship: from introduction of this legal institute into Croatian maritime law with proposed Fundamentals of Maritime Code of Hungary (1909), through Decree on Property Rights on Ship (1938) and Law on Maritime and Inland Navigation (1978), to Maritime Code of the Republic of Croatia (1994) and its revisions in 2004. Following the legal regulation of the 2004 Maritime Code, the author analyses legal institute of mortgage on ship, explaining its legal definition, contractual and judicial mortgage, and provisions on scope and termination of mortgage. In the final part, the author analyses mortgage creditor and obligation of mortgage debtor, their mutual relations within the system of registration in the ship registers that has been prescribed by law for mortgage on ship. Registration procedure and records keeping are described in the concluding remarks.

Key words: *mortgage on ship, rights, scope, termination.*

Zusammenfassung

SCHIFFSHYPOTHEK IM KROATISCHEN SEERECHT

Im einführenden Teil der Arbeit zeigt der Autor die geschichtliche Entwicklung der Schiffshypothek: durch die Einführung dieses Rechtsinstituts in das kroatische Seerecht mit dem vorgeschlagenen Allgemeinen Seefahrtsgesetz Ungarns im Jahre 1909 sowie durch Bestimmungen über Sachenrecht auf dem Schiff vom Jahre 1939 und dem Gesetz über die See- und Binnenschifffahrt von 1978 und schließlich durch die Verabschiedung des Seefahrtsgesetzes der Republik Kroatien von 1994 und dessen Novelle aus dem Jahre 2004. Indem er die Gesetzesregulative verfolgt, besonders durch die Bestimmungen des neuen Seefahrtsgesetzes von 2004, bearbeitet der Autor das Rechtsinstitut der Schiffshypothek, interpretiert seine gesetzliche Definition, die Vertrags- und Gerichtshypothek sowie Bestimmungen über Ausweitung und Beendigung der Hypothek. Im Schlussteil analysiert der Autor den Hypothekengläubiger und die Pflichten des Hypothekenschuldners sowie deren Beziehungen bei der Verbuchung, die für die Schiffshypothek durch Eintragung in die Schiffspapiere gesetzlich vorgeschrieben ist, und deren Führung und Verfahren der Eintragung der Autor zum Schluss beschreibt.

Schlüsselwörter: *Schiffshypothek, Befugnis, Ausweitung, Beendigung.*

Sommario

IPOTECA SULLA NAVE NEL DIRITTO MARITTIMO CROATO

Nella parte introduttiva del lavoro l'autore presenta una rassegna dello sviluppo storico dell'ipoteca sulla nave, dall'introduzione di questo istituto giuridico nel diritto marittimo croato con i proposti Fondamenti del codice marittimo dell'Ungheria del 1909, attraverso il Decreto sui diritti di proprietà sulla nave del 1938 e la Legge sulla navigazione marittima e interna del 1978, sino al Codice marittimo della Repubblica di Croazia del 1994 e la sua novella del 2004. Sulla base della regolamentazione giuridica del Codice marittimo del 2004 l'autore affronta l'istituto giuridico dell'ipoteca sulla nave, illustra la sua definizione legislativa, l'ipoteca contrattuale e giudiziale, e le norme sull'estensione e l'estinzione dell'ipoteca. Nella parte finale del lavoro l'autore analizza il creditore ipotecario e l'obbligazione del debitore ipotecario, i loro rapporti reciproci all'interno del sistema di registrazione nei registri navali che è previsto dalla legge per l'ipoteca sulla nave, la cui gestione e procedura di registrazione è descritta nelle considerazioni conclusive.

Parole chiave: *ipoteca sulla nave, autorizzazioni, estensione, estinzione.*

